

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2025

STOCKHOLM 2025

THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF LETTERS,
HISTORY AND ANTIQUITIES

ACADÉMIE ROYALE SUÉDOISE DES
BELLES-LETTRES, DE L'HISTOIRE
ET DES ANTIQUITÉS

KGL. SCHWEDISCHE AKADEMIE FÜR LITERATUR,
GESCHICHTE UND ALTERTÜMER

© De enskilda författarna och KVHAA, Stockholm 2025

Grafisk formgivning: Lars Paulsrud

vittherhetsakademien.se

ISBN 978-91-88763-68-6, ISSN 0083-6796

Italgraf Media, 2025

INNEHÅLL

- 7 Preses hälsningstal
- 11 År 2025 tilldelade medaljer och priser

MINNESORD

- 19 Gunnar Eriksson
- 25 Jan Svartvik

FÖREDRAG

- 37 Hans Kronning: *Om villkorskonstruktioner*
- 55 Frederick Whitling: *Kungen som grävde. Gustaf VI Adolf som arkeolog och kulturmecenat*
- 69 Gunnar Bjursell: *Den kulturella hjärnan*
- 85 Heikki Pihlajamäki: *Kolonialismen och den europeiska rättens första globalisering 1500–1800*
- 97 Gunnel Cederlöf: *Migrationsströmmar, kapital och tillfälligheter. Indien och Skandinavien under den industriella vändningen*
- 121 Anna Larsdotter: *Rettigska samlingarna*
- 143 Jenny Andersson: *Marknadsrevolution uppifrån och nerifrån*

- 157 Susanne Thedéen: *Framtiden och forskningen. Aktuella frågor på Riksantikvarieämbetet*
- 169 Mohammad Fazlhashemi: *Hoten mot den akademiska friheten*
- 179 Torun Lindholm Öjmyr: *Hur kan vi motverka kunskapsresistens?*

ÅRSBERÄTTELSE, FÖRTECKNINGAR ÖVER LEDAMÖTER,
AKADEMIFORSKARE OCH PERSONAL

- 193 Ständige sekreterarens årsberättelse
- 199 Vitterhetsakademiens kulturfastigheter
- 211 Årsberättelser från vissa forskningsföretag m.m.
- 223 Publikationer utgivna 21.3.2024–20.3.2025
- 225 Alfabetisk förteckning över Akademiens ledamöter
- 242 Akademiens ledamöter i invalsordning
- 245 Ledamöternas fördelning på klasser
- 247 Avlidna ledamöter 21.3.2024–20.3.2025
- 248 Akademiens utskott och nämnder
- 254 Vitterhetsakademiens akademiforskare
- 255 Akademiens personal

GUNNAR BJURSELL

Den kulturella hjärnan

UNDER DEN SENASTE tioårsperioden har ett nytt vetenskapsfält vuxit fram inom vilket man undersöker hur olika kulturyttringar påverkar hjärnan, och vilken betydelse de har för hälsa. Allt fler välkontrollerade studier visar att specifika kulturella interventioner kan användas för att förebygga, bota och rehabilitera vid vissa sjukdomstillstånd. Samtidigt möjliggör kraftfullare metoder för forskarna att i större detalj kartlägga vad som pågår i hjärnan vid olika former av varseblivning, tänkande och handlande.

Kulturens betydelse för att skapa goda förutsättningar att tidigt kunna påverka det man kallar hjärnans arkitektur – som har en avgörande betydelse för individens möjligheter till lärande, motivation och kreativitet – har studerats av ledande internationella forskargrupper.

En ny stark trend inom medicinsk forskning är att fokusera mer på hälsa och förebyggande som komplement till behandling av specifika sjukdomar. Möjligheterna att med moderna teknologier kartlägga kroppens och hjärnans vardagsarbete växer snabbt. Det ger möjligheter till upptäckt av missförhållanden och insatser mot riskfaktorer för att eliminera dessa. En del talar om nästa vetenskapliga revolution inom hälso- och sjukvård. Samspelet mellan kultur och hjärna kommer att vara instrumentellt i denna utveckling.

Bakgrund

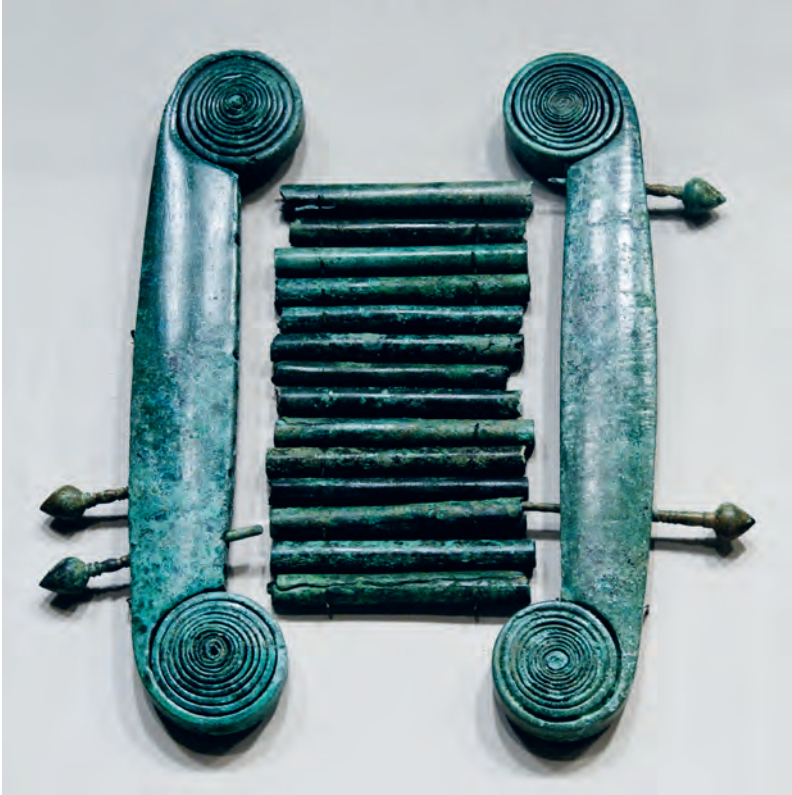
När man 2009 uppmärksammar 150-årsdagen efter det att Charles Darwins bok *The origin of species* kom i tryck, skriver den ansedda tidskriften *Nature*: ”Genetiker har förklarat människans evolution genom att analysera vårt DNA, men det går inte att förstå mänsklighetens utveckling utan att ta hänsyn till det kulturella arvet.”¹ Det är uppenbart att vi har ett biologiskt arv som leder till att vi föds som unika individer, olika såväl föräldrar som syskon, med avseende på både förutsättningar och egenskaper. Det är också lika tydligt att dessa egenskaper kan vidareutvecklas hos individen, bland annat genom insatser från skolan som förmedlare av ett kultur- och kunskapsarv.

Magsamen och Ross skriver så här om individens unikhhet:

Your experiences with the arts are so singular because your brain-connectivity patterns are distinctive. Through your experiences, billions of new synapses form in your brain and these conduits build a repository of stored knowledge and responses as unique as your fingerprints. No one else, not a single person on this planet, has your exact brain.²

Detta betyder också att såväl de förebyggande insatserna som behandlingen måste individanpassas vid tillämpningar av kunskaper hämtade från kulturen, liksom vid traditionell medicinsk terapi.

Inlärning utvecklar hjärnans arkitektur redan hos det lilla barnet och pågår resten av livet. Mänsklighetens styrka och framtid ligger i att människor utvecklar olika kompetensprofiler och intressen. Kulturella aktiviteter, såsom berättandet och nedtecknandet i bild och skrift, har möjliggjort att vi kan ta vara på den kunskap som genererats för tusentals år sedan, och den därmed ackumulerade kunskapen om oss och vår omvärld. Jag kommer senare i texten att beskriva den prosociala effekten av att musicera och dansa tillsammans; kanske är det just denna effekt på samverkan och generositet som är kulturens viktigaste bidrag till mänskligheten och som förklarar dess framgång, något som därmed bör stimuleras.

Greiskt musikinstrument i brons, föregångare till sistrum som dateras till 400-talet f.Kr. Foto: Metropolitan Museum of Art, CC BY 2.5.

Vi kan spåra tydliga exempel på människans kulturella aktiviteter, såsom benflöjter och grottmålningar, mer än 30 000 år bakåt i tiden. Benflöjterna kan åstadkomma musik genom olika tonhöjd, och bilderna skvallrar om dans, fester, jakt och sexuella förlustelser. Tar vi ett stort steg fram i tiden hittar vi exempelvis fragment av dikter i Persien som snart är 5 000 år gamla, skrivna av prinsessan och astronomen Enheduanna. Dikterna visar på både kompositionsregler och beskrivning av neuropsykologiska fenomen.

Den välkända poeten Sapfo beskriver kärlekens fysiologiska effekter i ”Fragment 31”. Framför allt slås man av slutraderna i sista versen som lyder: ”Svetten rinner ned och en ristning griper all min arma kropp. Jag blir mera färglöst blek än ängens strå. Och det tycks som vore döden mig nära.”³ Det är lätt att koppla detta till Bellmans ”lilla döden” i sången ”Glimmande Nymf”, vilket är ett uttryck för kärlekens extas. Jag återkommer till detta fenomen i samband med beskrivningen av musikalisk njutning.

Att samspelet mellan kultur och hälsa sedan länge fångat vårt intresse är uppenbart eftersom man redan under antiken tog de sjuka till teatern. Litteraturen är omfattande och kan sammanfattas med Florence Nightingales ord från omkring 1860:

Verkan på en sjuk av vackra föremål, omväxlande miljö och färgskönhet, erkännes sällan [...]. Folk säger, att en dylik verkan blott har med själen att göra. Detta är alldeles felaktigt, ty även kroppen påverkas. Hur litet vi än vet om formers, färgers och ljusdagarars inverkan på oss, så vet vi dock, att de har en påtaglig verkan på kroppen.⁴

Bättre kan problematiken inte fångas, och nu cirka 150 år senare har den fysiska inverkan av kulturell exponering på kroppen och speciellt på hjärnan kunnat studeras. Den snabba utvecklingen inom avancerad analysteknik av hjärnans struktur och dynamik med hjälp av högpresterande datorer ligger till grund för detta.

Centrumbildningar

Min grundläggande utbildning sker vid Karolinska Institutet, och jag disputerar och blir docent i medicinsk och fysiologisk kemi. Professurerna, inom- och utomlands, är inom områdena klinisk och medicinsk genetik samt molekylärbiologi. Forskningen har fokuserat på cancer samt hjärt-kärlsjukdomar med biotekniska tillämpningar. Vidare har jag startat Vetenskapsfestivalen i Göteborg med syfte att åstadkomma närkontakt mellan forskning och samhälle. Mitt intresse för kultur har

varit grundmurat sedan ungdomsåren då en konstnärsbana hägrade.

Under en konsert i Virserums kyrka för snart tjugo år sedan spelades så berörande musik att många ögon tårades. Efteråt, när dåvarande rektor för Kungl. Musikhögskolan Gunilla von Bahr och jag reflekterade över den musikaliska upplevelsen, sade jag: ”Det är fantastiskt vilka starka biologiska effekter musiken kan ha.” Gunilla tittade på mig och sa: ”Så har jag inte tänkt ...”

Det blev startpunkten för att vi gemensamt startade ett centrum vid Musikhögskolan med syfte att vetenskapligt studera området musik och hälsa. Efter något år blev det möjligt för mig att flytta detta centrum till Göteborgs universitet och starta ett centrum för kultur och hälsa. Detta nationella centrum invigdes 2007 i närvaro av kultur- och socialministrarna Lena Adelsohn Liljeroth och Maria Larsson samt Nobelpristagaren Arvid Carlsson och kommunnämndens ordförande i Göteborg, Göran Johansson.

Omedelbart väckte centrumet stor nyfikenhet men också invändningar, som tydligt markerades av vissa forskare och läkarkollegor. En genomgående kritisk synpunkt var att den vid tiden rådande kunskapen grundade sig på anekdotiska berättelser utan vetenskapligt värde. För att bemöta denna kritik startade Centrum för kultur och hälsa en webbplats med syftet att visa på den vetenskap som centrumets verksamhet grundade sig på. Vi lade ribban högt och inkluderade endast forskning som utfördes vid ledande internationella universitet och som publicerats i högt rankade tidskrifter med ett peer review-system. Framför allt valde vi publikationer med inriktning mot medicin och naturvetenskap. Detta visade sig ha en god effekt och vetenskapssamhället kunde bättre acceptera att kulturella upplevelser och effekter på hjärnan går att studera vetenskapligt.

Redan 2011 flyttade jag över min verksamhet till Karolinska Institutet (KI), mitt *alma mater*, och driver fortfarande en verksamhet som innefattar en vidareutveckling av webbplatsen kulturellahjarnan.se. Här sammanfattas de bästa internationella studierna och samhällsorienterade

aktiviteterna. Resultaten presenteras i en föreläsningsserie, där internationellt ledande forskare inom fältet redogör för sina resultat och träffar såväl svenska forskare som en intresserad allmänhet.

Efter någon tid bildade jag tillsammans med professor Fredrik Ullén ett centrum vid Karolinska Institutet som kallas Centrum för kultur, kognition och hälsa, med Fredrik som chef. Under de senaste åren har vi intensifierat seminarieprogrammet och kompletterat med välbesökta och mycket uppmärksammade symposier. Fredrik har lämnat över chefskapet till mig eftersom han förra året tillträdde som direktör vid Max Planck-institutet för estetisk empiri i Frankfurt.

Centrum för kultur, kognition och hälsa (CK) har en etablerad organisatorisk plattform, med ambitionen att stimulera spridandet av vetenskapligt underbyggd information om kulturens och hjärnans roll för hälsa när det gäller att förebygga, läka och rehabilitera. Avsikten med CK är också att förstärka och utveckla forskningen på området, att utgöra en bro mellan den kliniska verksamheten i Sverige och den internationella forskningen samt att stimulera uppbyggnaden av ett ambitiöst forskningsprogram inom området och därmed förstärka den vetenskapliga kompetensen.

Kultur, lärande och hälsa

Kultur i form av musik, dans, bild och berättelser talar till alla våra sinnen och kan få oss att gråta, skratta, bli rädda eller rent av motiverade till utmaningar, det vill säga triggas hela vårt känslomässiga spektrum. Belöningseffekten av exempelvis musik kan vara så stark att den tål att jämföras med sex och mat eller ett farmakologiskt piller.⁵ Musik kan leda till en sådan njutning att man vill fortsätta att lyssna och glömmar vardagens oro, eller för att citera Pablo Picasso: "Art washes away from the soul the dust of everyday life."⁶ Dessa fynd har givetvis lett till frågan: "Varifrån kommer musiken?"

I dag vet vi genom studier utförda i professor Robert Zatorres laboratorium att hjärnan är specialiserad redan från början; tonhöjdsanalysen/

musiken är belägen i den högra hjärnhalvan, medan rytmen/talet hantearas av vänster hjärnhalva. Vidare har det konstaterats att ett sex månader gammalt foster har förmåga att lära sig och efter födelsen minnas en melodislinga såsom ”Blinka lilla stjärna”. Man kan därmed konstatera att den musikaliska förmågan är nedärvd och en del av vår kommunikativa förmåga.⁷

Ett annat viktigt forskningsområde rör samspelet mellan arv och miljö, det vill säga hur stor del av de effekter som vi kan se av exempelvis musikalisk stimulans beror på variationen av gener i populationen. Kanske är det inte den musikaliska exponeringen som är avgörande för utfallet, utan att de med uttalad ärftlighet ger upphov till en eventuell positiv effekt i studien. Professor Fredrik Ullén har kunnat utnyttja det svenska tvillingregistret för att förstå samspelet. Nyligen har hans forskargrupp även kunnat analysera gener som är involverade i musikaliteten hos Beethoven och försökt besvara frågan om Beethoven var musikalisk. Data visar att ett flertal gener är involverade och att Beethoven inte utmärker sig exceptionellt. Den viktiga slutsatsen är:

Obviously, it would be wrong to conclude from Beethoven's low polygenic score that his musical abilities were unexceptional. We think that the big mismatch between this DNA-based prediction and Beethoven's musical genius provides a valuable teaching moment. It shows, for example, that you should be sceptical if someone claims they can use a genetic test to reliably determine whether your child will be musically gifted – or especially talented in some other area of behaviour.⁸

Vissa individer, ungefär en procent av populationen, saknar, beroende på genetiska förändringar, denna musikaliska förmåga. I det mänskliga talet är det musikaliska elementet integrerat genom satsmelodin som i sig förmedlar känslor, som vi vet att även hundar reagerar på.

Med den senaste tidens utveckling av tekniker med syfte att kartlägga hjärnans funktioner står vi på allt fastare mark när det gäller förståelsen av kulturens varaktiga inverkan på vår hjärna. Denna kunskap har sammanfattats i rapporter från ledande universitet och internationella myn-

DNA-strängen i bakgrunden symboliserar att man kan studera arvets betydelse för musikalisk förmåga, till exempel hos musiker som Beethoven. Illustration: MPIEA/Felix Bernouilly.

digheter och visar på vikten av kultur från vaggan till gravan. Kulturella aktiviteter påverkar inte endast hörsel, syn och balans, utan också inlärningsförmåga, kreativitet, motivation och empati. Även om man föds med olika grad av dessa förmågor är det positiva budskapet att också dessa kan vidareutvecklas. Detta beror på hjärnans förändringspotential, kallad plasticitet, eller för att citera Assal Habibi *et al*: ”Neuroscience and psychology research now show that music and arts in general can play an important role in developing the intellectual and emotional well-being of our children.” Forskarna har också kunnat visa att hos barn som tidigt får musikalisk träning utvecklas hörselcentrum i hjärnan snabbare och når tidigt en vuxens mognadsnivå.⁹

Träning leder alltså till anatomiska och funktionella förändringar som gör att man kan se skillnad på ”en piano- respektive fiolhjärna”.¹⁰ En observation som inte minst konserthuschefer gläder sig åt är att liveframträdanden ger starkare upplevelser och signalimpulser jämfört med att lyssna ensam på inspelad musik. Samspelet med publiken är värdefullt även för musikerna, som också har hjälp i sitt spel när de framträder tillsammans.

Olika typer av musik dirigeras av hjärnan till att ge upphov till olika kroppsliga svar. En studie från Finland av så kallade *body maps* har nyligen visat att dansbar musik resulterar i att armar och ben rör sig i takt med musiken. Ömsint och sorgsen musik verkar kännas i bröst och hjärta, och resultera i en ökad känsla av empatisk karaktär. I allmänhet förefaller deprimerade personer föredra just sorgsen musik, som visat sig påverka frigörandet av lugnande och avstressande signalsubstanser. Redan Aristoteles ställde ju frågan varför människor kan både uppskatta och njuta av just sorgsen musik. Man har i studien beaktat sådan musik som i väst respektive Asien uppfattas som sorgsen musik.

Man har också konstaterat att dans kan ha omfattande biologiska effekter och kan användas såväl för behandling av ungdomar som lider av mental ohälsa som för behandling av parkinsonpatienter. Musik och bild kan väcka gamla minnen hos individer som lider av Alzheimers sjukdom, och deprimerade personer kan må väl av kulturella aktiviteter. Studier har också visat att vårdnadshavare som dansar rytmiskt med sina små barn påverkar barnets vilja att bli hjälpsamma, medan orytmska rörelser kan ha motsatt effekt.¹¹ Kanske musikens starkaste effekt under skolåren är att stärka den sociala kompetensen, något som framför allt verkar gynna elever från utanförskapsområden. Vidare finner man att berättelser som bygger på en kamp mellan gott och ont kan öka barnets inlevelseförmåga och leda till ökad empati, en effekt som kan förstärkas av sorgsen musik. Detta är åter ett exempel på gamla insikter som kan förklara framväxten av den klassiska sagan och dess betydelse för barnets moraliska kompass och mognad.¹²

Danskurs på Balettakademien i Stockholm för deltagare med Parkinsons sjukdom.
Foto: Tina Axelsson/Balettakademien.

Bilden har funnits med oss under årtusenden, och dess ursprung och funktioner har diskuterats. Även kopplingen till hjärnans reaktionsmönster har börjat kartläggas, och liksom musikens roll för hörselcentrums utveckling har synsystemets mognad studerats. När det gäller vårt färgseende har man kunnat observera att barn födda norr om polcirkeln på vintern har ett sämre färgseende än de som är födda på sommaren. Färgernas stimulerande förmåga liksom lärandet av nyanser måste därför vara en del av den basala träningen. För att dramatisera behovet av synnervsstimulering kan vi påminnas om Nobelpristagaren Torsten Wiesels upptäckt att synsinnets utveckling är beroende av ljusupplevelse. Om djur som föds med ögonlocken stängda (exempelvis kattungar) inte tillåts öppna ena ögat under viss tid efter födseln blir djuret blint på det, under en kortare tid, stängda ögat. Slutsatsen av detta är att alla våra sinnens känslighet utvecklas genom yttre stimulans.

Professor Semir Zeki har varit ledande i att definiera ett nytt fält kallat neuroestetik. Detta är ett relativt nytt forskningsområde som syftar till att förstå hjärnans mekanismer och erfarenheter när det gäller betraktandet av bilder. Det motsvarar strävan att förstå vilka neurala mekanismer som ligger till grund för ärvda estetiska anlag, till skillnad från förvärvade, i vilken utsträckning estetiska bedömningar är subjektiva och förhållandet mellan estetiska och perceptuella bedömningar samt upplevelsen av njutning, begär, kärlek och hat, bland andra ämnen, med alla de komplexiteter som sådana känslor involverar. Zeki skriver:

Av skäl som är svåra att förstå intellektuellt, även om de är relativt lätta att förstå känslomässigt, finns det några som ogillar vad de ser som det kollektivs intrång i denna privata värld. En allmänt delad övertygelse bland både vetenskapsmän och allmänheten är nämligen att estetiska upplevelser nödvändigtvis är subjektiva och därför ogenomträngliga för vetenskapliga undersökningar.¹³

Forskare som i dag ägnar sig åt en neurovetenskaplig linje önskar en noggrann omprövning. Kanske ligger neuroestetikens framtid i att försöka efterlikna andra discipliner genom att mynta en föreslagen term som *estheticome* och ta denna process till samma nivå som termen ”genom”, det vill säga undersökning av alla människans gener.

Många av de mest framgångsrika forskningsstudierna genomförs framför allt inom den privata sfären och ställer frågor om design och marketing. Man undersöker då givetvis vad som fångar ögat och väcker positiv respons. Vidare studerar man hur hjärnan låter sig luras och vad den nya AI-tekniken kommer att innebära för individ och samhälle.

I övrigt har man inom bildområdet funnit att bilden kan ge samma spektrum av stimulanser som musiken; den kan ge intryck av skönhet, verka lugnande, upplevas som sorgsen och våldsam och skapa rädsla. Samverkan med musiken förstärker bildens budskap. Exempelvis har Hitchcocks berömda scen med kvinnan i duschen och mannen utanför som skugga med kniven i högsta hugg studerats. Den obehags-

skapande musiken ger upphov till förväntan som i sig skapar en ökad spänning. Det har visat sig att förväntanstiden i detta fall måste vara optimal för att uppnå önskad maximal effekt. Med en för kort exponering bygger man inte upp ett maximalt svar, medan för lång tid resulterar i att lyssnaren tröttnar. Kompositörer har visat sig använda detta fenomen inte minst genom en omfattande kadens för att uppnå ett slut som blir minnesvärt för publiken.

Det talas i dag mycket och helt riktigt om nyttan av näringsriktig mat och regelbunden motion, men man glömmer oftast att peka på behovet av hjärnstimulerande aktiviteter, vilka verkar vara minst lika viktiga för vårt välbefinnande. Stanfordforskare säger därför detta om hjärnan: "Use it or lose it." Man kunde visa att det krävs en vältränad hjärna för att behålla förmågan att hämta fram gamla minnen.¹⁴ Förutom arvet relaterar ju utbildningsnivå och mental träning starkt till ett långt och hälsosamt liv. Detta visar på vikten av att sådana mentala övningar stimuleras och grundläggs tidigt. Kunskapsbaserade träningsprogram, där även kulturella inslag ingår med syfte att öka motivationen för träningen, finns föreslagna i litteraturen.¹⁵ I linje med detta och ytterst tänkvärt är en sammanfattning från Stanford Music, som visar att den kognitiva förmågan stimuleras avsevärt mycket starkare av dans jämfört med golf. Dansen har ju, som ovan nämnts, avsevärt många fler "hjärnstimulerande" moment såsom koreografi, koordination, multimodalitet, hörsel/musik och tolkning/estetik. Genom sin basala stimulans av rytmisk koordination verkar dansen gynna prosocialitet. Så kallade *speed date*-studier antyder att dansen, föga förvånande, kan vara involverad i partnerselektion.

Jag har härmed endast redovisat några exempel på numera vedertagna förebyggande insatser och terapeutiska möjligheter som gör att kulturen fått en alltmer självskriven funktion i såväl lärandets som hälsovårdens verktygslåda. Detta påstående bottenar i observationen av den kraftfulla ökning av antalet internationella vetenskapliga konferenser som numera utannonseras.

Internationella utblickar

Viktiga internationella analyser av området har genomförts av WHO, det brittiska parlamentet samt inom projektet ”Sound Health” vid NIH (National Institute of Health, USA). Det senare leds av NIH-direktören Francis Collins och världssopranen Renée Fleming. Länkar till dessa initiativ finns på vår hemsida samt i antologin *Music and mind* (red. Renée Fleming, 2024). Majoriteten av de forskargrupper som varit involverade i att ta fram den kunskap som nämns här finns beskrivna i denna antologi.

Live labs som möjliggör livstudier av musiker och ett auditorium har startats vid flera forskningscentrum, till exempel vid McMaster University, Ontario, Kanada, under ledning av professor Laurel Trainor. Vidare har Johns Hopkins-universitetet initierat en omfattande forskning och undervisning som sammanfattas i boken *Your brain on art. How the arts transform us* (2023). Författare är professor Susan Magsamen och Ivy Ross, vice chef för Google Design.

I Los Angeles är professor Antonio Damasio chef för Brain and Creativity Institute. Framstående forskning leds där av professorerna Hanna Damasio, Assal Habibi och Mary Helen Immordino-Yang.

På webbplatsen kulturellahjarnan.se kan man också finna länkar till forskarna Daisy Fancourt och Karen Mak från University College London. De redovisar resultaten från WHO:s genomgång av användningen av kulturella aktiviteter inom hälsovården på nivån ”Best Practice”. Detta gäller både på individ- och på samhällsnivå, med speciellt fokus på utanförskapsområden.

Vid Max Planck-institutet i Frankfurt leder professor Fredrik Ullén institutet för empirisk estetik. I Norden finns ledande forskningsinstitut i Århus under ledning av professorerna Peter Vuust och Morten Kringelbach, i Helsingfors med professorerna Mari Tervaniemi och Seppo Särkämö samt i Bergen på Griegakademien med professor Stephan Koelsch.

Reflexioner

Så till några personliga reflektioner som bygger på synpunkter som uttryckts i ledande medicinska tidskrifter:

För mig utgör kulturen ett fundament i skolans lärande, för att utveckla elevernas inlevelseförmåga i andra individers tankar och idéer.¹⁶ Detta betonades ju redan av Sokrates som uppmanade oss att ställa bra frågor, och därmed likt en kunskapens barnmorska förlösa nya insikter.

Jag brukar säga: ”Kulturen är inget att leka med.” Vi måste lära oss att förstå dess kraftfulla potential i den pågående samhällsutvecklingen samt ge kulturen i skola och samhälle ett större ansvarsområde och öppna för flera samhällsnyttiga insatser riktade mot en mångfald av kategorier. Det finns ju dessvärre otaliga exempel på hur kulturen kan användas för att skapa diktatoriska, människofientliga samhällen. Givetvis måste man därför agera ögonöppnare och vaccinera såväl elever som vuxna mot missbruk samt värna den öppna demokratiska processen.

Rätt hanterad utgör kulturen en viktig hörnsten i ett uthålligt människovänligt samhälle för allas vår färd från vaggan till graven. Detta är insikter som jag menar att varje politiker och beslutande myndighet borde ha.

Föredrag den 3 september 2024. Gunnar Bjursell mottog Bernadottepriset 2024.

N O T E R

1. Hayden 2009, s. 776. Min översättning.
2. Magsamen & Ross 2023, s. 19.
3. Citatet hämtat från [https://sv.wikipedia.org/wiki/Fragment_31_\(Sapfo\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Fragment_31_(Sapfo)).
4. Citatet hämtat från Adrian Hills *Konst mot sjukdom* från 1946.
5. Salimpoor *et al.* 2011.
6. Goodreads, <https://www.goodreads.com/quotes/4673-art-washes-away-from-the-soul-the-dust-of-everyday>, hämtad 8/5 2025.
7. Albouy *et al.* 2020.

8. Wesseldijk *et al.* 2024, R233–R234.
9. Habibi *et al.* 2018.
10. Colombo, Habibi & Alain 2020.
11. Cirelli, Trehub & Trainor 2018.
12. Immordino-Yang & Singh 2013.
13. Zeki 2001, s. 51. Min översättning.
14. Kuhl *et al.* 2010.
15. Powers 2010.
16. Immordino-Yang 2015.

R E F E R E N S E R

- ALBOUY, PHILIPPE, LUCAS BENJAMIN, BENJAMIN MORILLON, ROBERT J. ZATORRE 2020. "Distinct sensitivity to spectrottemporal modulation supports brain asymmetry for speech and melody", *Science* 367, s. 1043–1047, PMID 32108113, DOI: 10.1126/Science.Aaz3468.
- CIRELLI, LAURA K., SANDRA E. TREHUB & LAUREL J. TRAINOR 2018. "Rhythm and melody as social signals for infants", *Annals of the New York Academy of Sciences*, PMID 29512877, DOI: 10.1111/nvas.13580.
- COLOMBO, PAUL J, ASSAL HABIBI & CLAUDE ALAIN 2020. "Editorial: Music training, neural plasticity, and executive function", *Frontiers in Integrative Neuroscience* 14, PMID 32903753, DOI: 10.3389/fnint.2020.00041.
- FLEMING, RENÉE red. 2024. *Music and mind. Harnessing the arts for health and wellness*, New York: Viking.
- HABIBI, ASSAL, ANTONIO DAMASIO, BEATRIZ ILARI, MATTHEW ELLIOTT SACHS & HANNA DAMASIO 2018. "Music training and child development. A review of recent findings from a longitudinal study", *Annals of the New York Academy of Sciences*, PMID 29508399, DOI: 10.1111/Nyas.13606.
- HAYDEN, ERICA C. 2009. "Darwin 200: The other strand", *Nature* 457, s. 776–779.
- IMMORDINO-YANG, MARY HELEN 2015. *Emotions, learning, and the brain. Exploring the educational implications of affective neuroscience*, New York: W.W. Norton & Co.
- IMMORDINO-YANG, MARY HELEN & VANESSA SINGH 2013. "Hippocampal contributions to the processing of social emotions", *Human Brain Mapping* 34, s. 945–955, PMID 22012639, DOI: 10.1002/Hbm.21485.
- KUHL, BRICE A., ARPEET T. SHAH, SARAH DUBROW & ANTHONY D. WAGNER 2010. "Resistance to forgetting associated with hippocampus-mediated reactivation during new learning", *Nature Neuroscience* 13, s. 501–506.
- MAGSAMEN, SUSAN & IVY ROSS 2023. *Your brain on art. How the arts transform us*, Edinburgh: Canongate.

- POWERS, RICHARD 2010. "Use it or lose it. Dancing makes you smarter, longer", <https://socialdance.stanford.edu/syllabi/smarter.htm>.
- SALIMPOOR, VALORIE N., MITCHEL BENOVOY, KEVIN LARCHER, ALAIN DAGHER & ROBERT J. ZATORRE 2011. "Anatomically distinct dopamine release during anticipation and experience of peak emotion to music", *Nature Neuroscience* 14, s. 257–262, PMID 21217764, DOI: 10.1038/Nn.2726.
- WESSELDIJK, LAURA W., TARA L. HENECHOWICZ, DAVID J. BAKER, GIACOMO BIGNARDI, ROBERT KARLSSON, REYNA L. GORDON, MIRIAM A. MOSING, FREDRIK ULLÉN & SIMON E. FISHER 2024. "Notes from Beethoven's Genome", *Current Biology* 34:6, R233–R234.
- ZEKI, SEMIR 2021. "Artistic creativity and the brain", *Science* 293, s. 51–52.